

Dejvice

Území dnešních Dejvic se rozprostírá severozápadně od historického města. Nejstarší část se nalézá na svazích pod Horní Šárkou, které jsou obráceny k jihovýchodu. Takto osluněné svahy byly odedávna ideální pro pěstování vína. Z tohoto důvodu tu také byly vinice v hojném počtu zakládány. Před třicetiletou válkou jich v urbářích bylo napočítáno sto dvacet. Válka je však zpusťovala. Na vinicích v 16. a 17. století byly stavěny lisy a na jejich místech pak vznikaly po celé 18. století hojně usedlosti, původně viniční, později se orientovaly na ovocnářství, pěstování zeleniny i obilnin. Řada usedlostí se dochovala dosud – Beránka, Pernikářka, Hadovka, Hanspaulka, Mydlářka, Kotlářka, Špitálka a jiné. Ves Dejvice je písemně připomínána poprvé k roku 1088 jako majetek vyšehradské kapituly, po husitských válkách připadla komoře a část svatovítské kapitule. Pozemková držba byla roztržštěná a jednotlivé usedlosti mimo vlastní jádro vsi měly výrazně soliterní charakter. Urbanisticky se Dejvice začaly rozvíjet po první světové válce, bylo postaveno ČVUT a za Evropskou třídou vznikla kolonie úřednických domů. Současně se začaly Dejvice budovat jako komfortní moderní obytná čtvrt, navazující na Vítězné náměstí z roku 1923 (podle projektu Antonína Engela). Při stavbě vilových čtvrtí byly do nich začleněny i bývalé usedlosti, některé se změnily ve vily. Jména usedlostí a vinic byla použita pro pojmenování nově vznikajících ulic. Rovněž na blízkém území v Šáreckém údolí vznikaly od konce 17. století a v 18. století četné viniční i zemědělské usedlosti. Díky oblíbě výletů za město v 19. století byla řada z nich přestavěna na výletní restaurace. Pohostinství se stalo vítanou doplňkovou činností pro majitele usedlosti napomáhající lepší obživě. Na potoce stávalo také mnoho mlýnů – Čertův, Záporecký, Dubový. Jeden z nejstarších dochovaných dvorů je Heřmanův dvůr z počátku 17. století. Architektonicky zajímavé jsou usedlosti Žitná, Žežulka, Jenerálka. Další větší území se zachovanou enklávou usedlostí jsou Nebušice. Ves patřila strahovskému klášteru. Na kopcích vhodných zvláště k chovu a pastvě ovcí či dobytka jsou dosud mimo městskou zástavbu usedlosti Gabrielka, Šubrtka, Jehněčí Dvůr a Truhlářka.

Beránka

Čp. 57, Na Beránce 2

Na vinici ze 16. století vznikl lis a obytné stavení, ke kterému patřila i okolní pole. Roku 1645 je koupil Pavel Beránek a možná s jeho jménem dostala název i usedlost. Pozemky byly postupně rozšiřovány tak, že v době pořizování katastru v roce 1840 to byl již rozsáhlý majetek. V 19. století tu bývala dokonce restaurace, pekařství, kanceláře, krám a samozřejmě hospodářský dvůr. Ve 30. letech 20. století tu fungovala octárna a výroba hořčice. Jádro usedlosti pochází ze 17. století, klasicistní úprava změnila vnější ráz budov koncem 18. století. Dnes je Beránka pečlivě renovována a pronajata.

Fišerka (Kodymka)

Čp. 19, Na Fišerce 19

Existence vinice Fišerka je doložena již v polovině 16. století. Domek pro vinaře tu nechal v roce 1648 postavit primátor Nového Města Pavel Daniel Termanus. Název usedlosti je spojován s dalším majitelem Janem Ondřejem Fišerem, což byl staroměstský měšťan. Ten dal stavení zvýšit o jedno patro. V 19. století tu žil lékař a spisovatel Filip Stanislav Kodym, který provozoval soukromou praxi a psal články s hospodářskou a zemědělskou tematikou, v nichž propagoval nové technologie. V té době byla usedlost nazývána Kodymkou. Současný jednopatrový objekt čtvercového půdorysu pochází z konce 19. století.

Hadovka

Čp. 10, Evropská 64

Novogotický letohrádek stojí na místě bývalé vinice ze 16. století. Ve třicetileté válce byly vinohrady i zdejší lis zpusťovány. Obnovil je malostranský měšťan František Ferdinand de Serponte, císařský úředník. Překladem jeho jména z italštiny do češtiny vznikl název usedlosti, neboť serpens je had. K usedlosti počátkem 19. století patřily zahrada, obytné stavení, malá vinice a pole s pastvinami. Na jejím pozemku stojí i pozdně barokní centrální kaple Nejsvětější Trojice z přelomu 17. a 18. století. Letohrádek byl postaven v letech 1859–1872 podle návrhu architekta Josefa Niklase v módním novogotickém slohu a stal se sídlem probošta metropolitní kapituly. Od roku 1948 zde sídlí kanadské velvyslanectví.

Hanspaulka

Čp. 15, Šárecká 29

Původní vinice se stavením se změnila počátkem 18. století ve venkovský statek. Majitelem býval Jan Pavel Hippmann, úředník zemského výboru (Hans Paul) – odtud pochází pojmenování statku. Hippmann také nechal vystavět jednopatrový barokní letohrádek v místech lisu. Po první světové válce se držitelem pozemku i zámečku stalo Hlavní město Praha, ve 20. letech dalo zbourat hospodářské budovy a v hlavní budově byly uloženy archeologické sbírky. (Za války tu sídlilo Markomanen – Museum dokládající germánské osídlení pražské kotliny.) Dnes se zámeček renovuje. Zachována je dosud terasa se schodištěm, krásná zastřešená studna s ozdobnou klecí. Plastiky z pískovce bohužel z terasy zmizely. "

Hercovka

Čp. 13, Na Vlčovce 4

Původně tu byla vinice nazývaná podle majitele „Lichtenberka“ s viničním lilem (17. století). Roku 1750 se jejím majitelem stal jistý kamenický mistr u kanovníka Jana Michala Hertsche – odtud Herčovka či Hercovka. Obytný dům byl přeměněn do novorenesanční podoby v 70. letech 19. století. Nová přestavba z let 1925–26 je podle návrhu Josefa Donáta. V zahradě se nalézá domek pro zahradníka v podobě z let 1871–74. Kůlna a stáj jsou dnes obytné. Pozoruhodná je zahrada se stylizovaným jezírkiem a skalkou. Na opěrné zídce stojí socha lva a okolo je zachována balustráda. Na zahradě stojí altán, kruhový bazének a skleník s pavilonkem. Aleje lip a jírovců navozují kdysi módní úpravu zahrad v přírodně krajinářském volném anglickém stylu. Vila slouží k bydlení.

Juliska

Čp. 26

Zaniklá usedlost stávala na pozemku někdejších vinic ze 17. století. První obytné stavení tu zbudoval kolem roku 1680 Jan Julius Herman, podle nějž se také usedlost nazývala Juliskou. V 19. století už k ní patřily louky, pole, pastviny a ovocné a zelinářské zahrady. Po vytýčení trati roku 1846 byly pozemky vykoupeny na výstavbu železnice a násep odřízl část pozemku od vltavského ramene. Roku 1878 tu majitelé Abraham Brandeis a Fridrich Hofman založili cihelnu. Klasicistně upravená usedlost byla zbořena roku 1955.

Karlovka

Čp. 146, Na Karlovce 1

Rozsáhlá vila byla postavena v roce 1861 pro Karla Grafa z Ortenberka na části pozemků usedlostí Hercovka a Vlčovka. V letech 1890–1918 byla v majetku rodiny velkoobchodníka Rotta. Dnes tu sídlí Ústav experimentální botaniky.

Kotlářka

Čp. 16, Na Kotlářce 9

Na původní vinici už z 15. století vznikly postupně štěpnice, chmelnice a byl vystaven lis. Majitelem se roku 1672 stal staroměstský měšťan a kotlář Marek Schraffer a zřejmě tu nechal vystavět obytný dům. Roku 1840 tu Františka Kressová vedle chlévů, stodol, sýpků a obytného domu dala zřídit cihelnu. Cihelna tu existovala ještě v 50. letech 20. století. Kotlářka má barokní jádro (patrová budova obytného stavení), klasicistně upravené. Zachovaly se i bývalé chlévy, stodola a zbytky skleníků, altánů a klasicistní brány. Objekt je v současnosti opravován.

Majorka

Čp. 30, Podbabská 13

Starší vinici z 16. století koupil roku 1628 Eliáš Magaur z Greinfenalu, staroměstský měšťan a úředník. Podle něj se nazývala vinice a pak usedlost Magourka či Makourka, dnes Majorka. Patřily k ní rozsáhlé pozemky. Usedlost utrpěla stavbou železnice, pozdější majitelé tam zřídili cihelnu (1864). Kolem roku 1900 tu fungovala továrna na obuv, v cihelně je dnes skladiště a výroba autobaterií. Obytná budova je jednopatrová, se sedlovou střechou a balkony s terasou. Pochází z konce 18. století. Dnes tu sídlí Česká akademie věd, Ústav pro hydrodynamiku. K usedlosti patřila kdysi okrouhlá barokní kaple Neposkvrněného početí Panny Marie z roku 1716. Na konci 19. století byla bohužel stržena.

Mydlářka

Čp. 12, Na Vlčovce 8

Zaniklá usedlost stávala na místě starší vinice jako většina dvorů a stavení v této části Dejvic. Z někdejšího lisu vyrostl později hospodářský dvůr. Základ budov byl barokní, později klasicistně přestavěn. Obytné stavení bývalo jednopatrové. Ve vysoké střeše se nacházelo několik vikýřů. Ostatní budovy byly rozmístěny kolem obdélného dvora. Mydlářka zanikla v 70. letech 20. století.

Perníkářka

Čp. 59, Na Perníkářce 15

Tato dejvická usedlost stojí na staré vinici. V letech 1691–1700 tu byla postavena kaple sv. Michala a dá se předpokládat, že tehdy vznikla i usedlost. Stavení bylo postupně rozšiřováno a rozmnoženy byly i polnosti. Dnes tvoří celý ohrazený areál několik budov, obytné stavení s věžičkou, stodola a hospodářské objekty. Vně je kaple sv. Michala. V Perníkářce sídlí Ústav experimentální botaniky.

Strakovka

Čp. 14, Na Vlčovce 2

Na místě vinohradu byl postaven v 17. století lis. O století později tu k novému obytnému stavení přibýly i hospodářské budovy, stáje a sklady. Majitelem tehdy byl František Kazimír Strachovský, probošt svatovítské kapituly, podle nějž se usedlost nazývala nejprve Strachovskou a dnes Strakovkou. Dochovala se klasicistní jednopatrová budova s valbovou střechou a vikýři. Objekt je nově opraven. Před první světovou válkou tu žil architekt Richard rytíř Klenka z Vlastimilu.

Špitálka

Čp. 17, Na Špitálce 12

Usedlost stojí na místě původní vinice, která patřila křižovnickému klášteru čili špitálu sv. Františka. Podle toho má také jméno. Při soupisu škod za války o rakouské dědictví bylo zaznamenáno zrušení lisu, vnitřního stavení i vinohradu. Dnešní usedlost pochází z konce 18. století. Jde o čtvercovou jednopatrovou stavbu s valbovou střechou. Špitálka dnes slouží k bydlení.

Vlčovka

Čp. 120, Na Vlčovce 6

Tuto usedlost nechal postavit v 2. polovině 19. století Jan Wiltsch, majitel vedlejší Hercovky. Jednopatrová budova se štítem je novogoticky upravena. Slouží k bydlení.

Zlatnice

Čp. 56, Zlatnice 5

Usedlost vznikla na místě viničního lisu a jmenuje se po jednom z majitelů Gabrielovi Geltenhaurovi, který byl zlatníkem. Roku 1708 tu byla vybudována kaple Nejsvětější Trojice, zbořena v 60. letech 20. století. Jednu dobu (1879–1910) sloužila usedlost jako výletní hostinec s názvem Na Šípce. Po druhé světové válce se stala majetkem obce. Dochovalo se z ní jen přízemní prosté stavení, dnes v dezolátním stavu.